

Avusturya'da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü

Cahit Gelekcı*

Öz

Avrupa'nın sanayi alanında gelişmiş birçok ülkesinin işgücü talebine bağlı olarak 1961-1974 yılları arasında Türkiye'den yurtdışına gönderilen işçilerin bir bölümü gittikleri ülkelerde kalıcı bir Türk nüfusa neden olmuşlardır. Günümüzde, işgücü göçü ve göçün sürekliliğini sağlayan diğer nedenlerle birlikte, yaklaşık üç milyonu Almanya'da olmak üzere beş milyon civarında Türk Batı Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır. Avrupa'da işgücü göçüne bağlı Türk nüfusunun olduğu ülkelerden bir de Avusturya'dır. Bu çalışmada uluslararası göç sürecinde Türkiye'nin tarihsel durumu ve Avusturya'da Türk nüfusunun oluşum süreci kuramsal bağlamda kısaca ele alındıktan sonra Avusturya'da yaşayan Türklerin Türkiye ile bağları, Avusturya'ya göçü sürekli kılan nedenler ve evlilik göçü, 2012 yılında Avusturya'da yapılan alan araştırmasının verileri çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Göç, işçi göçü, Avusturya'daki Türkler, aile birleşimi, evlilik göçü, etnik azınlık

Giriş

Türkiye, 20. yüzyıl boyunca uluslararası düzeyde hem göç alan hem de göç veren bir ülke olmuştur. Cumhuriyetin ilanından 1960'lı yıllara kadar geçen sürede genellikle göç alan, kısmen göç veren, 1960'dan itibaren özellikle işgücü göçü çerçevesinde, 1970'lerden sonra ise aile birleşmeleri ve evlilik göçleri bağlamında göç veren bir ülke konumundadır. 1960'lı

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü – Ankara / Türkiye
gelekcı@hacettepe.edu.tr

yıllara kadar ülkeye gerçekleşen uluslararası göçler genellikle siyasal ve kültürel nedenlerden kaynaklanırken, 1960'lı yıllardan sonra ülke dışına yapılan göçler daha çok ekonomik ve kültürel bağlardan dolayı gerçekleşmiştir. Türkiye 1950 ve 1960'lı yıllarda hızlı nüfus artışı, kırsal alandan kentlere yüksek oranda göç, işsizlik ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler nedeniyle ekonomik alanda bir takım sorunlar yaşamaktaydı. Aynı dönemde ekonomik alanda hızla büyüyen, üretim ve ihracat odaklı politikalar benimseyen birçok Batı Avrupa ülkesi, özellikle vasıfsız iş kollarında, işgücü açığı yaşamaktaydı. Bu durum Türkiye'nin 1961-1967 yılları arasında Federal Almanya, Hollanda, Belçika, Danimarka, Fransa, İsveç ve Avusturya gibi işgücü açığı yaşayan ülkelerle işgücü alış-veriş anlaşmaları imzalamasına neden olmuştur. Türkiye'den 1960'lı yıllarda yurtdışına işçi göçü ekonomik nedenlerle başlamış, göçün sürdürülmesi ve kalıcı hale dönüşmesiyle daha çok kültürel nedenlerden kaynaklanmıştır.

Türkiye ve göç konusu birlikte ele alındığında göçün birden çok boyutunun olduğu görülmektedir. Bundan dolayı bu çalışmada, göç ve göç sürecini açıklamaya yönelik yaklaşımlardan kısaca bahsedildikten sonra Türkiye'den Avusturya'ya işçi göçü, göçü sürekli kılan nedenler ve evlilik göçü, 2012 yılında Avusturya'da yapılan alan araştırmasının verileri ışığında ele alınmıştır.

Günümüze kadar göç, göç süreci, göçü devam ettiren nedenler üzerine çok çeşitli teoriler ve modeller geliştirilmiştir. Ancak ulusal veya uluslararası göçü bütün boyutlarıyla ele alıp açıklayabilecek tek bir teoriden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü göç toplumsal yaşamın her alanını etkileyen bir süreçtir. Ekonomi, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Tarih, Coğrafya, Nüfus Bilimi, Psikoloji ve Hukuk gibi birçok bilim dalı göçün çeşitli boyutları ile ilgilenmektedir. Göç her bilim dalında özel olarak ele alınıp incelenebilecek bir olgu olsa da konuyla ilgili araştırmalar disiplinler arası bir görünüm sergilemektedir. Bu disiplinlerin her biri nüfus hareketinin farklı boyutları ile ilgilenmektedir. Dolayısıyla her bilim dalının farklı metotlara ve teorilere dayalı çeşitli yaklaşımları olmaktadır (Castles vd. 2008: 30). Uluslararası düzeyde göç konusunu açıklamaya yönelik Lee (1966), Portes (1981), Todaro (1969), Piore (1979), Sassen (1988), Borjas (1989), Massey vd. (1993), Stark (1984) ve Wallerstein (1974) tarafından yapılan çalışmalar özellikle kuramsal açıdan önem taşımaktadır. Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine gerçekleşen işçi göçü ve devamında yaşanan göç sürecinde birçok çalışmaya konu olmuştur. Türkiye'den yurtdışına yaşanan işçi göçünün ekonomik, siyasal ve kültürel boyutları Abadan-Unat (2006), Gitmez (1983), Özdemir (2005), Geleceği ve Köse (2009), Şen ve Koray (1993)

Şahin (2010), Kaya ve Kentel (2005), Toksöz (2006) ve Akgündüz (2007) gibi birçok araştırmacı tarafında ele alınmış ve incelenmiştir.

Ulusal ve uluslararası göçü açıklamaya yönelik ilk yaklaşımlar konuyu ekonomik bağlamda ele alıp değerlendirmişlerdir. Göç konusunu ilk olarak inceleyen kişi Ernest Georg Ravenstein'dir. Ravenstein, 1885 yılında yayımlanmış olduğu "Göç Kanunları" adlı çalışmasında Birleşik Krallıkta göçün nasıl ve nerelere gerçekleştiğini, göçü yöneten yasaların neler olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır (Ravenstein 1885:168). Ravenstein'in çalışması sadece İngiltere'deki göç hareketlerini incelemektedir. Ancak bu alanda ilk sistematik çalışma olması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir.

Ravenstein'den günümüze göçü başlatan nedenlerin neler olduğu, göç edilen yerlerde hangi sosyal, kültürel, ekonomik ya da siyasi sonuçların meydana geldiği üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yukarıda da ifade edildiği üzere göç ve göçe dair olan her şey öncelikle ekonomik yaklaşımlar bağlamında ele alınmıştır. Örneğin neoklasik ekonomi kuramı, hem makro hem de mikro düzeyde göçü açıklamaya çalışmaktadır. Neoklasik makro kurama göre, uluslararası göç ve onun karşıtı olan iç göçün nedeni, emek konusundaki arz ve talep arasında ortaya çıkan coğrafi farklılıkta yatmaktadır. Emek fazlasına sahip olan ülkeler düşük bir ücret piyasasına sahiptirler. Ancak sermayeye kıyasla sınırlı bir emek piyasasına sahip olan ülkelerin ücret düzeyi yüksek olmaktadır. Ücret farklılığından ileri gelen bu açıklıktan dolayı düşük ücretli işçiler yüksek ücretli ülkelere göç etmektedirler (Massey vd. 1993: 433). Neoklasik mikro ekonomik yaklaşım ise ülkeler arasındaki ücret farkları, istihdam koşulları ve göç maliyetleri üzerinde durmaktadır. Neoklasik mikro yaklaşıma göre birey faydayı en üst düzeye çıkarma çabasıdadır. Bu yaklaşıma göre bireyler en iyi kâr sağlayacakları, refahlarının en iyi olacağı ülkeyi ararlar (Borjas 1989: 460-461). Bu tür genel teoriler insanların nüfusun yoğun olduğu yerlerden daha seyrek nüfuslu yerlere, gelir düzeyinin düşük olduğu yerlerden yüksek olan yerlere göç etme eğilimlerini vurgulamaktadırlar. Bu teoriler sıklıkla itme-çekme teorileri olarak bilinmektedir. Örneğin 1966 yılında Lee'nin yayınladığı "Göç Teorisi" başlıklı makalede göç itme-çekme modeli çerçevesinde ele alınmıştır. Lee'ye göre göç kararını almaya ve göç sürecine etki eden faktörler 4 başlık altında toplanabilir:

1. Yaşanılan yerden kaynaklı nedenler
2. Gidilmek istenilen yerle ilgili nedenler
3. Göç edilmek istenen yerle yaşanılan yer arasında işe karışabilecek engeller
4. Kişisel nedenler (1966: 49-50).

Bu yaklaşıma göre göçün nedenleri; insanları doğdukları yerlerden ayrılmaya zorlayan itici faktörler ve onları göç alan belirli ülkelere çeken çekici faktörlerdir. İtici faktörler demografik büyümeyi, düşük yaşam standartlarını, ekonomik fırsat yoksunluğunu ve siyasal baskıları içerirken, çekici faktörler emeğe olan talep, boş araziler, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlüklerdir (Castles vd. 2008: 31). Ekonomik göç teorilerinin sermayenin çıkarlarını her şeyin belirleyicisi olarak görme ve bireylerin eylemlerine gereken önemi vermemekle eleştirilmesi, göç olgusunu farklı boyutları ile değerlendirmeye çalışan yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çünkü göç, ekonomik nedenlerin dışında göç veren ve göç alan ülke arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıkan bir takım ilişkiler sonucunda da gerçekleşebilmektedir (Castles vd. 2008: 35-36). Örneğin Türkiye'den işgücü göçü bağlamında Batı Avrupa ülkelerine gerçekleşen göçler nedenleri bağlamında ekonomik yaklaşımlar ile açıklanabilir. Ancak Batı Avrupa ülkelerine işçi alımlarının durdurulmasına karşın göçün devam etmesini açıklamada ekonomik yaklaşımlar yetersiz kalmaktadır. Türkiye'den Avrupa ülkelerine göçün devamını sağlayan nedenleri açıklamada ilişkiler ağı kuramı daha kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır.

İlişkiler ağı kuramı uluslararası göçü "zaman ve mekân" açısından ele almakta, göçün bu yönünü aydınlatmaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım özellikle göçün sürekliliği ve kendini yeniden üretmesiyle ilgilenmektedir. Massey, göçmen ağları kavramını göçmenlerin geride kalan aileleri, arkadaşları, hemşehrileri ile kurduğu karmaşık ilişkileri tanımlamak için kullanmaktadır. Göç eden kişilerin geride kalan aile ve akrabaları ile bağları bilgi alışverişi, mali yardım, iş bulma ve diğer konularda destek sağlamakta, bu etkileşimler daha sonra göç edecek olanların maliyetlerini ve içerdiği riskleri azaltarak kolaylaştırmaktadır. Ağlar göç kanallarının kurumlaşmasını ve süreklilik kazanmasını bir çoğaltan etkisiyle sağlamaktadır. Göç ağları hedef ülkede göçmen işgücüne ihtiyaç olmadığı zaman da göçün kendi kendini sürdüren bir olgu olmasını açıklamaktadır (Toksöz 2006: 21)

Massey'e göre, ağ bağlantıları insanların yabancı toplumlara girebilmeleri ve kabul görebilmeleri için bir sosyal sermayedir. Massey, ilişkiler ağı kuramının dayandığı temel varsayımları kısaca aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

1. Göçmen ilişki ağları, göç hareketini özendirmek suretiyle göç etme isteğini sürekli yaygınlaştırmaktadır.
2. Ücret farklılığı önemini kaybetmektedir. Çünkü göçmen ilişki ağları göçün yol açtığı masrafları ve içerdiği riskleri azaltmaktadır.

3. Göçmen ilişki ağları, kurumsallaştıkları ölçüde sosyo-ekonomik açıdan daha az seçici olmakta, gönderen ülke topluluğunu daha fazla temsil etmektedirler.
4. Ağlar genişlediği zaman göçün maliyetleri ve riskleri düşmekte, sosyo-ekonomik durum göç veren toplum açısından göç akışında daha az seçici bir hal almaktadır.
5. Göçmen ilişki ağları, kurulduktan sonra, göç almış olan ülkelerin hükümetleri bu akımı denetlemekte büyük zorluk çekmektedir. Benimsenen göç politikaları ne olursa olsun, göçmen örüntüleri oluşmakta ve devam etmektedir.
6. Göçmenlerle ailelerin birleşmesini hedefleyen politikalar göçmen ilişki ağlarını güçlendirmekte, belli bir ilişkiler ağına mensup olan üyelerin aile bireylerine özel giriş hakkı tanımaktadırlar (Massey1993: 449-450, Abadan-Unat 2006: 35-36).

Kısaca özetlemek gerekirse göçü açıklamaya yönelik yaklaşımlar farklı ideolojik perspektiflerden ve çok değişik durumları kapsayacak biçimde geliştirilmiş olsalar bile her biri tek başına göçü tüm yönleriyle açıklama iddiasında değillerdir. Toksöz'ünde ifade ettiği gibi, göçe ilişkin tek bir makro teori olmadığı gibi mevcut teoriler her zaman birbirine alternatif olmak yerine birbirini tamamlayıcı nitelikte olabilmektedir. Göç konusundaki sosyal bilim araştırmalarında göçün geçirdiği aşamalara bağlı olarak başlangıçta işgücü piyasasının ihtiyaçları, göç alan ülkelerdeki işgücü açığı ve göç veren ülkelerdeki işgücü fazlası, yabancı işçilerin işgücü piyasası içindeki konumları, sınıf yapısı üzerinde yoğunlaşmış olup, göçün daha çok iktisadi ve sosyolojik boyutları üzerinde durulmaktadır (Toksöz 2006: 22). Avusturya'da yaşayan Türklerin Türkiye ile bağları ve evlilik göçü'nü konu alan bu çalışmamızda göçün nedenlerinden çok göçü sürdürülebilir kılan nedenler ve bu süreçte evliliklerin rolü alan araştırması kapsamında elde edilmiş olan veriler ve göçmen ağları yaklaşımı temelinde değerlendirilmektedir.

1. Uluslararası Göç ve Türkiye

Türkiye Cumhuriyet kuruluşundan itibaren dönem dönem göç alan bazı dönemlerde ise göç veren bir ülke konumunda olmuştur. Türkiye'nin 1960'lı yıllara kadar uluslar arası düzeyde aldığı veya yurtdışına verdiği göçlerin büyük bir bölümü siyasal veya kültürel nedenlerden dolayı olmuştur. Türkiye'nin kuruluş dönemini takip eden yıllarda aldığı göçlerin asıl sebebi Osmanlı İmparatorluğu'nun son asırlarda uğradığı toprak kayıplarıdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde geniş coğrafyalara yayılmış olan Türk nüfusu hâkimiyetin kaybedildiği coğrafyalarda azınlık konumuna

düşmüştür. Bu durum Türk hâkimiyeti altında bulunan bölgelere doğru bir geri dönüşü başlatmıştır. Bu göç hareketlerinin en önemli nedenleri arasında ilk sırayı yaşadıkları ülkelerde Türklere karşı yapılan baskılar, ikincisi sırada ise Türklerin anavatanına dönme istekleri yer almaktadır. Bu göçler esas itibarıyla Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya gibi Balkan ülkelerinden gerçekleşmiştir. Diğer ülkelerde bulunan Türk topluluklarından Türkiye'ye göç daha düşük düzeylerde olmuştur (Yalçıntaş vd. 1980: 659-663). 1923-1960 yılları arasında Türkiye'ye toplam 1.204.205 kişi göç etmiştir. Aynı dönemde yurtdışına göç edenlerin sayısı ise 192.811'dir (Yalçıntaş 1972: 37-47). Bu rakamlar 1960'lı yılların ortalarına kadar Türkiye'nin, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı, genel anlamda uluslararası göç alan bir ülke konumunda olduğunu göstermektedir. Ancak 1960'lı yıllardan sonra yaşanan gelişmeler daha çok Türkiye'den yurt dışına göç sürecinin yaşanacağı bir dönemin başlangıcı olmuştur. 1960'lı yıllardan sonra yaşanan göçlerin esas nedeni ekonomik olup yönü Türkiye'den ekonomik açıdan gelişme göstermiş ve işgücü açığı bulunan Batı Avrupa ülkeleri olmuştur.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları Batı Avrupa ülkelerinden yurtdışına yoğun göçlerin yaşanmasına neden olmanın yanında savaşlardan kaynaklı nüfus kaybına da yol açmıştır. Bu duruma İkinci Dünya Savaşının hemen sonrasında birçok Batı Avrupa ülkesinde üretim ve ihracat odaklı bir ekonomik politikanın uygulanması da eklenince işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Federal Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve Avusturya gibi ülkeler işgücü açığını gidermek için yurtdışından misafir işçi modeliyle işçi getirme yoluna gitmişlerdir. Aynı dönemde Türkiye'de kırsal alandan kentlere göçler olmakta, ekonomik alanda ve iş piyasasında önemli sıkıntılar yaşanmaktaydı. Türkiye'nin içinde bulunduğu bu durum işgücü ihtiyacı içerisinde olan çok sayıdaki Batı Avrupa ülkesi ile karşılıklı işgücü anlaşmaları imzalamasına yol açmıştır. Türkiye 1961 yılında Federal Almanya ile ilk dışgöç ve işgücü alışveriş anlaşmasını imzalamıştır. Daha sonra sırasıyla 1964 yılında Hollanda, Belçika, Danimarka ve Avusturya ile 1965 yılında Fransa, 1967 de ise İsveç ile işgücü anlaşmaları yapılmıştır (Akgündüz 2007: 96, Abadan-Unat 2006, Geleceği 2011).

Türkiye ve Almanya arasında 1961 yılında yapılan işçi mübadele anlaşması çerçevesinde başlayan Avrupa'ya işçi göçü devletin kalkınma politikasında yeni bir döneme girdiği tarihlerle aynı zamana denk gelmektedir. Yurt dışına işçi göçünün yaşandığı ilk dönemlerde hazırlanmış olan ilk beş yıllık kalkınma planında (1962-1967) nüfus artışını önleyecek önlemlerle birlikte yurt dışına işçi gönderilmesi bir plan hedefi olarak kabul edilmiştir.

Ancak ilk işçi göçünde devlet, vasıflı işçilerin gitmesini Türkiye'de onlara ihtiyaç olacağı gerekçesiyle teşvik etmemiştir. Esas amaçlardan biri vasıfsız işçilerin yurt dışına gönderilmesi yoluyla Türkiye'nin endüstrileşmesi için gerekli eğitilmiş elemanlar sağlanabileceği düşüncesi idi. Devletin yurtdışına işçi göçünü bir plan ve hedef şeklinde görmesi Türkiye'nin dış göç akımında hızlı bir gelişmeye yol açmıştır (Abadan-Unat 2006: 59, Özbay vd, 2001: 15). Karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde yurtdışına gönderilen ilk işçi kabilelerinde özellikle kırsal alandan gidenlerin sayısı daha fazlaydı. Türkiye 1960'lı yıllardan sonra işçi göçü ve ona bağlı yaşanan göçlerin dışında da uluslararası düzeyde göç alıp vermiştir. Örneğin Bulgaristan'ın uyguladığı asimilasyon politikalarını kabul etmeyip 1989 yılında Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Türklerin sayısı yaklaşık 350.000 civarındadır. Yine Türkiye'nin komşu ülkelerinden Irak ve Suriye'de yaşanan savaşlardan dolayı Türkiye'ye sığınmak veya göç etmek zorunda kalan çok sayıda kişi olmuştur. Bunların dışında coğrafi konumu nedeniyle Türkiye, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden gelip Avrupa'ya kaçak yollarla gitmek isteyenlerin geçiş güzergâhındadır. Bu nedenden dolayı da Türkiye'ye yasa dışı göçler olmaktadır. Bu tür göçler araştırma kapsamımız dışında olduğu için burada ele alınmamıştır.

2. Türkiye'den Avusturya'ya İşçi Göçü ve Göçün Kalıcı Hale Dönüşmesi

Gelişmiş sanayi ülkelerinin başlangıçta özellikle sanayi dallarında ve madencilikte, daha sonraları hizmet sektörünün vasıfsız işlerinde istihdam etmek üzere işgücü talep etmesi Türkiye'den ülke dışına göçü mümkün kılmıştır (Toksöz 2006: 3). 1960 sonrası süreçte diğer birçok Avrupa ülkesine, başta Almanya olmak üzere, işgücü göçü bağlamında vatandaşlarını gönderen Türkiye'nin işçi gönderdiği ülkelerden biride Avusturya'dır. Türkiye ve Avusturya arasında 1964 yılında imzalanan işgücü anlaşması Türkiye'den Avusturya'ya göç hareketini başlatmıştır. Federal yapıya dayalı bir ülke olan Avusturya 9 eyaletten oluşmaktadır. Avusturya istatistik enstitüsünün 1.1.2012 verilerine göre 8.443.018 kişinin yaşadığı ülke Avrupa'nın küçük memleketlerinden biri konumundadır (http://www.statistik.at/web_en/).

Avusturya, Türkiye'nin işçi gönderdiği Avrupa ülkeleri içerisinde Türkiye'ye en yakın olanıdır. Bu durum hem yurt dışına işçi gönderimi hem de Türkiye ile bağların devam ettirilmesi noktasında önem taşımaktadır.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulan Avusturya hem tarihsel geçmişinden hem de Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrası yaşanan gelişmelerden dolayı göç ve azınlık kültürü geleneğine sahip bir ülkedir. Avusturya göç alan, göç veren ve göçün geçiş noktası konumunda bir ülkedir. Jeopolitik konumu nedeniyle uluslararası tran-

sit göçün yaşandığı bir ülke olan Avusturya'ya savaş sonrası dönemde sığınmacıların, mültecilerin yoğun göçleri olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya'da yaklaşık yarım milyon mülteci ve doğu Avrupa'dan göç etmek zorunda kalmış insanlar yaşamaktaydı. Bu durumuyla Avusturya 1950'li yıllarda Avrupa'nın en büyük yabancı nüfusuna sahip ülkesi konumundaydı (Georgi 2004: 21). Savaş sonrası dönemde Avusturya'ya Doğu Avrupa'daki baskıcı olaylarla ilişkili olarak dört göç dalgası yaşanmıştır. Bu göç dalgaları Macarlar (1956), Çekler (1968), Polonyalılar (1981) ve Sovyetler Birliği'nden gelen Yahudilerden oluşuyordu. Özellikle Sovyet Yahudileri için Avusturya en önemli transit ülke durumundaydı. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Eski Yugoslavya'nın dağılmasından sonraki istikrarsızlık ve şiddet ortamı 1990'ların ilk yarısında Avusturya'ya mülteci akışına neden olmuştur. Ancak, Avusturya'ya önemli oranda ekonomik nedenli göçlerde gerçekleşmiştir. 1960'ların başında diğer birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Avusturya'da da ekonomik alanda daha fazla insan gücüne ihtiyaç bulunmaktaydı. 1960'lı yılların başından 1970'lerin ortalarına kadar büyüyen istihdam taleplerini karşılamak isteyen Avusturya, Türkiye ve Eski Yugoslavya'dan misafir işçiler getirtmiştir (Wets 2008, Georgi 2004: 21). Türkiye'den Avusturya'ya işçi göçü 1970'li yılların ortalarına kadar devam etmiştir.

Dünyada 1973 yılında yaşanan petrol krizine bağlı olarak Avusturya'nın göçmen işçi alımını durdurmasına rağmen Türkiye'den Avusturya'ya göç aile birleşimleri ve evliliklerin büyük çoğunluğunun Türkiye'den yapılması nedeniyle devam etmiştir. Türkiye'den göçün devam etmesinin nedenlerini ilişkiler ağı yaklaşımının temel varsayımı ile açıklamak mümkündür. Massey'e (1993: 448) göre göçmenler ile geldikleri memleketlerindeki kalan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık, dostluk ve akrabalık bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılar göçün sürdürülmesindeki en önemli unsurdur. Bu ilişki ağlarının varlığı, uluslararası göçü özendirir. Bu tür bağlar insanların gereğinde yardım almak, iş bulmak konusunda başvurabilecekleri bir çeşit toplumsal sermayedir. Zaman içinde bu ilişki ağları göçmen gönderen ülkenin diğer katmanlarına da yayılmaktadır. Göçmen ilişkiler ağı kuramı, iç göçlerden çok uluslararası göç hareketlerini aydınlatmakta daha yararlı bir çerçeve sunmaktadır. İlişkiler ağı kuramında ileri sürüldüğü gibi uluslararası göç hareketine katılan kişiler yurtdışında akrabaları, yakınları, hemşehrileri olması halinde daha kolaylıkla göç etmeye karar verirler (Abadan-Unat 2006: 40).Avusturya'ya çalışmak üzere göç etmiş olan ilk kuşak göçün sürdürülmesi açısından önemli bir başlangıç oluşturmuştur. Daha sonraki süreçte ise aile birleşimleri, özellikle akrabalık ve hemşehrilik ilişkisine dayalı evlilikler göçün sürdürülmesinde en

önemli nedenler olmuştur. Avusturya'da Türk nüfusunun oluşum ve gelişim süreci Avusturya'da gerçekleştirdiğimiz alan araştırmasının verilerinde açıkça görülmektedir.

3. Yöntem

Türkiye'den Avusturya'ya 1962-1974 yılları arasında 32.403 erkek 4.557 kadın işçi gönderilmiştir. İşçi olarak gönderilenlerin bir kısmı iş süreleri dolduğunda, bir kısmı daha sonra kendi kararlarıyla, bir kısmı ise Avusturya'nın geri dönüşü destekleyici politikaları sonunda Türkiye'ye dönmüşlerdir. Geri dönmeyenler ise Avusturya'da yerleşme kararı almışlardır. Günümüzde Avusturya'da yaşayan Türklerin yerleşmeye karar vermelerinde aile birleşimlerinin önemli bir etkisi olmuştur. Daha sonraki süreçte ise Türkiye'den yapılan evlilikler göçün sürmesini sağlamıştır. Türkiye'nin Viyana Büyükelçiliği verilerine göre yaklaşık 300.000 civarında Türk Avusturya'da yaşamaktadır. Avusturya'ya Türkiye'den göçün sürekliliğini sağlayan nedenleri açıklamada ilişkiler ağı kuramının ileri sürdüğü akrabalık ilişkileri ve kültürel bağların önemli bir yeri vardır. Çalışmamızda göçü ve göçün sürdürülebilir olmasını açıklamaya yönelik olarak ekonomik kuramlar ve ilişkiler ağı kuramından yararlanılmıştır. Çalışmamızın uygulamalı bölümünde ise göçün sürekliliğini sağlayan süreçler Haziran 2012-Eylül 2012 tarihlerinde Avusturya'da gerçekleştirdiğimiz alan araştırması bağlamında elde edilen nicel ve nitel araştırma verileri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmamızın evrenini Avusturya'da yaşayan ve çalışmanın yapıldığı yıl olan 2012'de 18 yaş ve üzeri yaklaşık 220.000 civarındaki Türkler oluşturmaktadır. Avusturya'da yaşayan Türklerin üçte birinden fazlası, yaklaşık yüz on bin kişi Viyana'da yaşamaktadır. Araştırmanın evrenini dolayısıyla Avusturya'da yaşayan Türklerin nüfuslarını tespit etmede çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunların en önemlisi doğuştan Avusturya vatandaşı olan Türklerin sayısının bilinmemesidir. Avusturya makamları, anne veya babasından veya her ikisinden dolayı doğuştan Avusturya vatandaşı olan Türklerin sayısını gösterir bir kayıt yayınlamamaktadır. Bu zorluğun aşılmasında Viyana Büyükelçiliğinden alınan rakamlar kullanılmıştır. Araştırmada 0,95 güven düzeyi, $\alpha = 0,05$, $P = 0,5$ için 220.000 kitle genişliği ve 0,05 hoşgörü miktarına göre örneklem genişliği 383 olarak tespit edilmiştir. Çalışmamız sırasında uygulanan anket formlarından geçerli olan 410 soru kâğıdının hepsi değerlendirmelerde kullanılmıştır.

Veri Toplama ve Değerlendirme Teknikleri

Haziran-Eylül 2012 yaz döneminde Avusturya'da gerçekleştirdiğimiz çalışmada veriler nitel ve nicel araştırma teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın saha çalışması bölümünde bilgi toplama aracı olarak anket, mülakat ve odak grup görüşmelerinden yararlanılmıştır. Elde edilen nicel veriler SPSS paket programı kullanılarak bilgisayara aktarılmış, frekans tabloları oluşturularak örneklemin genel özellikleri tek yönlü tablolar halinde sunulmuştur.

4. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirme

Uluslararası göç hareketleri değişik faktörlere dayanan demografik açıdan milyonlarca insanı kapsayan bir süreçtir. Uluslararası göçün nedenleri, göçü sürekli kılan unsurlar ve göç alan ülkelerde göçten kaynaklı ekonomik, siyasal ve kültürel sonuçlar sosyal bilimciler tarafından ele alınmış, kuramsal açıdan irdelenmiş, güdülen siyasetle ilgili çözümler üretilmeye çalışılmıştır (Abadan-Unat 2006: 19). Toplumsal değişimin neden olduğu kolektif bir eylem olarak görülen göç, hem göç alan hem de göç veren ülkedeki bütün toplumu etkilemektedir. Göç alan toplumlar açısından aldıkları göçün niceliği ve niteliği, göç veren ülke açısından ise göçün sürdürülebilirliği önem taşımaktadır. Hiçbir devlet göç yoluyla etnik olarak farklılaşmış bir toplum inşa etmek için yola çıkmasa da iş piyasasının gerektirdiği politikalar çoğunlukla etnik azınlıkların oluşmasına neden olmaktadır (Castles vd. 2008: 29). Türkiye'den Avusturya'ya işgücü anlaşması kapsamında geçici ve geri dönüşümlü olarak gönderilen işçilerin bir kısmının geri dönmeyerek Avusturya'ya yerleşmesi, aile birleşimi yoluyla eşlerini ve çocuklarını yanlarına götürmeleri, evliliklerin önemli bir kısmını Türkiye'den yapmaları Avusturya'da sosyolojik bir Türk azınlığın oluşmasına yol açmıştır. Avusturya'da yaşayan Türklerin önemli bir bölümü, 100 binin üzerinde bir nüfus, Viyana'da yaşamaktadırlar. 2011 verilerine göre Viyana'da yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayısı 44.256'dır. Bu rakamın çok üzerinde de Avusturya vatandaşlığına geçmiş Türk Viyana'da yaşamaktadır. Viyana'daki Türkler genelde 10. Viyana başta olmak üzere 15 ve 16. Viyana'da yoğun olarak yaşamaktadırlar. Viyana'nın dışında Aşağı Avusturya, Salzburg ve Innsbruck bölgeleri de Türklerin yoğun yaşadığı yerler arasındadır.

Araştırmamız kapsamında Avusturya'da yaşayan 18 yaş ve üzeri 410 kişiye anket uygulanmıştır. Çalışma kapsamında anket uygulanan kişiler Avusturya'da, Türkiye'de veya başka bir Avrupa ülkesinde doğan, Avusturya veya Türkiye vatandaşı olan Türklerdir. Anket uygulanan kişilerin bir kısmının (%61,5) Avusturya vatandaşlığı bulunmaktadır. Araştırmamız

kapsamında anket uyguladığımız kişilerin cinsiyet dağılımlarının yer aldığı Tablo 1'deki verilere göre araştırma grubunun % 46,1'i kadınlardan %53,9'u ise erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	189	46,1
Erkek	221	53,9
Toplam	410	100,0

Çalışma kapsamında anket uygulanan kişilerin doğum yerlerine göre dağılımlarının yer aldığı Tablo 2'de örneklemin %68,8'nin doğum yerinin Türkiye %31,2'sinin ise Avusturya olduğu görülmektedir. Verilere göre Türkiye doğumlarının oranı oldukça yüksektir. Bu durum göçün sürdürülebilir olduğunun bir göstergesidir. Avusturya'ya göçler her ne kadar aile birleşimleri ve evlenmeler ile sürdürülür olmuşsa da Türkiye'ye 1992 yılına kadar uygulanan vize politikası bu ülkeye Türkiye'den çalışmak üzere gitmek isteyenlere kolaylıklar sağlamıştır. Avusturya'nın Avrupa Birliğine dâhil olması bu süreçte yeni bir aşamanın yaşanmasına neden olmuştur. Çünkü bu tarihten itibaren Avusturya'ya girişler Avrupa Birliği ülkelerine giriş esasları çerçevesinde olmuştur. Bu durum ülkeye çalışmak üzere çeşitli yollarla gitmek isteyen Türklerin önünde en büyük engeli oluşturmuştur.

Tablo 2. Araştırma Grubunun Doğum Yerine Göre Dağılımı

Doğum yeri	Sayı	Yüzde
Türkiye	282	68,8
Avusturya	128	31,2
Toplam	410	100,0

Avusturya'daki Türk nüfusunun oluşmasının temel nedeni işçi göçü olmakla birlikte zaman içerisinde nüfusun yığılma ve çoğalma biçimlerinde çeşitli aşamalar olmuştur. Araştırma grubunun Avusturya'ya geliş şekline göre dağılımın yer aldığı Tablo 3'te bu durumu açıkça görebiliyoruz. Çalışmamız kapsamında anket uygulanan kişilerin sadece %10,2'si işçi olarak Avusturya'ya geldiklerini ifade etmişlerdir. Avusturya'da bulunma ve orada yaşama açısından en önemli grubu %30 ile Avusturya'da doğum cevabını verenler oluşturmaktadır. İkinci sırada ise %20,7 ile evlilik yoluyla geldiklerini ifade edenler oluşturmaktadır. Avusturya'da yaşayan Türklerin Tür-

kiye ile bağlarının yoğun olmasının nedenlerinde birini evliliğe dayalı göç oluşturmaktadır. Avusturya'ya aile birleşimi nedeniyle geldiklerini ifade edenlerin oranı %18,5'tir. Göç sürecinde aile birleşimleri çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü aile bağları özellikle göç edilen ülkede karşılaşılabilecek farklı engelleri aşmak için yardımcı olmaktadır. Bu yolla aile üyelerinin daha güvenli bir duygusal ortamda yaşamaları için sürekli ve istikrarlı bir ortam oluşturulmaktadır. Çünkü aile yeni davranış kalıplarını kontrol etmek ve uyum stratejileri için ayrıcalıklı bir alan sağlamaktadır. Dolayısıyla aile göç nedeniyle gündelik yaşamda meydana gelen değişimlerin üstesinden gelmeye yardımcı olmaktadır. Aile bağları sadece duygusal destek sağlamak için değil, aynı zamanda sosyal sermayenin kaynağı olan sosyal ağların ortaya çıkmasına da katkı sağlamaktadır.

Araştırma grubunun %12,9 gibi önemli bir bölümü Avusturya'ya eğitim görmek amacıyla gittiğini ifade etmiştir. Türkiye'de üniversite kazanamayan veya siyasal nedenlerden dolayı, özellikle kız öğrencilerin başörtüsü sorunundan dolayı, Türkiye'de üniversiteye gidemeyen veya yurtdışında okumak isteyen gençlerin Avrupa ülkeleri içerisinde ilk tercihleri Avusturya olmuştur. Bu kararın en önemli nedeni Avusturya'nın bu konuda sağlamış olduğu kolaylıklardır. Avusturya'ya eğitim amaçlı giden gençlerin bir bölümü okullarını bitirdikten sonra evliliklerini Avusturya'da yaşayan Türk toplumunun içinden yaparak oraya yerleşmişlerdir. Bu durum yapmış olduğumuz mülakat ve odak grup görüşmeleriyle de tespit edilmiştir. Araştırma grubunun Avusturya'ya gidiş şekillerinden biriside turizm yoluyla. Katılımcıların %7,6'sı Avusturya'ya turist olarak gittiğini, daha sonra ise oraya yerleştiğini ifade etmişlerdir. Massey'in (1993) ilişkiler ağı kuramı bağlamında ileri sürdüğü göçmenlerin geride kalan aileleri, arkadaşları, hemşehrileri ile kurduğu ilişkilerin göç sürecini devam ettirdiğine yönelik tespitleri bu durumu açıklamaktadır. Çünkü yapmış olduğumuz mülakatlarda turist olarak Avusturya'ya giriş yapmış olan kişilere oradaki akrabaları veya hemşehrilerinin bilgi, mali yardım, iş bulma ve diğer konularda destek sağladığı ifade edilmiştir. Bu ilişkiler ve sağlanan destekler göçün sürdürülebilirliğinde etkili olmuştur.

Tablo 3. Araştırma Grubunun Avusturya'ya Geliş Şekline Göre Dağılımı

Avusturya'ya geliş şekli	Sayı	Yüzde
Avusturya'da doğdum	123	30,0
Evlilik yoluyla geldim	85	20,7
Aile birleşimi yolu ile geldim	76	18,5

Eğitim görmek amacıyla geldim	53	12,9
İşçi olarak geldim	42	10,2
Turist olarak geldim	31	7,6
Toplam	410	100,0

Çalışmamızın birçok yerinde ifade edildiği üzere Avusturya'daki Türk nüfusunun oluşum sürecinde aile birleşimi ve Türkiye'den yapılan evlilikler ile Avusturya'daki Türk toplumunun kendi aralarında evlenmeleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumu görmek açısından araştırma grubunun evlilik durumları, Türkiye'den yapılan evlilikleri ve yabancılarla evliliğe bakışlarının değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Aşağıda Tablo 4'te araştırma grubunun medeni duruma göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 4. *Araştırma Grubunun Medeni Duruma Göre Dağılımı*

Medeni durum	Sayı	Yüzde
Evli	246	60,0
Bekâr	141	34,4
Eşinden ayrılmış	22	5,4
Eşi vefat etmiş	1	0,2
Toplam	410	100,0

Türkiye'den evlilik yoluyla yurtdışına yaşanan göçlerde akrabalık ve hemşehrilik önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum kültürel nedenlerden kaynaklı olabildiği gibi Türkiye'den Avusturya'ya göçün bireysel olmaktan ziyade aile ve akraba göçü şeklinde gerçekleşmesinden de kaynaklanmaktadır. Tablo 4'de de görüldüğü gibi katılımcıların %60'ı evli olan kişilerden, %5,6'sı evlenip ayrılmış olanlar veya eşi vefat etmiş olanlardan, %34,4'ü ise bekârlardan oluşmaktadır. Katılımcılardan evli olanların veya evlenip ayrılmış veya eşi vefat etmiş olanların %32'si eşinin akrabası olduğunu, %40,1'i eşinin hemşerisi olduğunu, %27,5'i eşinin ne hemşerisi ne de akrabası olmadığını, %0,4'ü ise eşinin yabancı olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 5).

Tablo 5. Araştırma Grubunun Evlendikleri Kişi ile Akrabalık veya Hemşehrilik Durumuna Göre Dağılımı

Eşin akrabalık düzeyi	Sayı	Yüzde
Eşim akrabam	86	32,0
Eşim hemşehrim	108	40,1
Eşim ne akrabam ne de hemşehrim	74	27,5
Eşim yabancı asıllı	1	0,4
Toplam	269	100,0

Tablo 5'teki verilerden de anlaşıldığı üzere katılımcılardan evli olanların %72,1 gibi yüksek bir oranı eşinin akrabası veya hemşehrisi olduğunu ifade etmiştir. Avusturya'ya geliş şekli ve eşin akrabalık veya hemşehrilik durumu birlikte değerlendirildiğinde ise katılımcılardan evlilik yoluyla Avusturya'ya gelenlerin %31,8'i eşinin akrabası olduğunu, %55,3'ü eşinin hemşehrisi olduğunu, sadece %12,9'u ise eşinin hemşehrisi veya akrabası olmadığını ifade etmişlerdir. Bu oranlara göre katılımcılardan evlilik yoluyla Avusturya'ya geldiğini söyleyenlerin %87,1 gibi yüksek bir oranı eşinin akrabası veya hemşehrisi olduğunu ifade etmişlerdir. Göç alan ülkelere aynı ülkelerden giden göçmenler genellikle etnik topluluklar oluşturmaktadırlar. Sadece evlilikler değil, ekonomik, siyasi ve dini ilişkiler bu topluluklar içerisinde gelişmektedir (Beck-Gernsheim 2007). Bu süreçte göçün sürdürülebilir olması ayrıca önem taşımaktadır. Örneğin Avusturya'daki Türk toplumunun üçte birinden fazlası Viyana'da yaşamaktadır. Viyana'daki Türklerin büyük bir bölümü ise Yozgat, Sivas ve Samsun başta olmak üzere belirli illerden göç etmişlerdir. Yaptığımız alan araştırması süresince hemşehri ve akrabaların ayrıca kendi içlerinde topluluklar oluşturduğu da tespit edilmiştir. Bu durum ilişkiler ağı kuramının aile ve akrabalık bağlarına yönelik yaklaşımını doğrulamaktadır. Çünkü bağ anlamında karşılıklı ağlar göçmenlere, isteseler dahi, akrabalarının isteklerini görmezden geleme fırsatı tanımaz. Ülkelerarası evlilikler büyük duygusal önem ve değere sahiptirler. Aile bağları oluşturularak akrabalık bağları kuvvetli ve güncel tutulmaktadır. Çünkü, göçmenler akrabaları ile bağlantıda kalmak ve her iki toplumda da birer ayaklarının olmasını, her iki yerde de bağlantılı olmak istemektedirler (Beck-Gernsheim 2007: 279-280).

Katılımcıların Avusturya'ya gidiş şekilleri ve cinsiyetleri arasındaki ilişkinin yer aldığı Tablo 6'daki veriler göçün gerçekleşme şekilleri ve dönemleri ile cinsiyet arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Araştırma Grubunun Avusturya'ya Gidiş Şekli ve Cinsiyet

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Avusturya'da doğdum	Sayı	72	51	123
	% Satır	58,5	41,5	100,0
	% Sütun	38,1	23,1	30,0
	% Toplam	17,6	12,4	30,0
İşçi olarak geldim	Sayı	3	39	42
	% Satır	7,1	92,9	100,0
	% Sütun	1,6	17,6	10,2
	% Toplam	0,7	9,5	10,2
Evlilik yoluyla geldim	Sayı	53	32	85
	% Satır	62,4	37,6	100,0
	% Sütun	28,0	14,5	20,7
	% Toplam	12,9	7,8	20,7
Eğitim görmek amacıyla geldim	Sayı	13	40	53
	% Satır	24,5	75,5	100,0
	% Sütun	6,9	18,1	12,9
	% Toplam	3,2	9,8	12,9
Aile birleşimi yolu ile geldim	Sayı	45	31	76
	% Satır	59,2	40,8	100,0
	% Sütun	23,8	14,0	18,5
	% Toplam	11,0	7,6	18,5
Turist olarak geldim	Sayı	3	28	31
	% Satır	9,7	90,3	100,0
	% Sütun	1,6	12,7	7,6
	% Toplam	0,7	6,8	7,6
Toplam	Sayı	189	221	410
	% Satır	46,1	53,9	100,0
	% Sütun	100,0	100,0	100,0
	% Toplam	46,1	53,9	100,0

Avusturya'ya gidiş veya bulunma şekli ile cinsiyetin birlikte değerlendirildiği Tablo 6'da katılımcılardan evli olanlar veya başlarından evlilik geçmiş olanların %30'unun Avusturya doğumlu olduğu görülmektedir. Katılımcılardan %10,2'si işçi olarak Avusturya'ya gittiğini ifade etmiştir. İşçi olarak gittiklerini ifade edenlerin %92,9'u erkeklerden oluşurken %7,1'i kadınlardan oluşmaktadır. Almanya'dan sonra en fazla kadın işçi Avusturya'ya gönderilmiştir (Akgündüz 2007: 96). Bu durumun en önemli nedenlerinden biri çalıştırılacak iş kolları ile ilgilidir. Avusturya'ya göçün yaşandığı dönemde kadın işçilerin çalışacakları iş alanlarında bulunmaktaydı. Evlenerek (aile kurarak) Avusturya'ya gittiklerini ifade edenlerin oranı %20,7 ile Avusturya'da doğmuş olanlardan sonra gelmektedir. Evlenerek Avusturya'ya gidenlerin %62,4'ü kadınlardan %37,6'sı ise erkeklerden oluşmaktadır. Avusturya'ya evlilik yolu ile gerçekleşen göçlerde kadınların oranı erkeklere göre daha yüksektir.

Avusturya'ya eğitim görmek amacıyla gittiğini ifade edenlerin oranı %12,9'dur. Bunların %75,5'i erkeklerden, %24,5'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Avusturya'yı diğer Avrupa ülkelerinden farklı kılan en önemli özelliklerden bir Türkiye'de lise öğrenimini tamamlamış olan Türk vatandaşlarına Avusturya'da Yüksek öğrenim görme imkânı sağlamasıdır. Özellikle 1990'lı yılların ortalarından itibaren çok sayıda Türk genci Türkiye'den Avusturya'ya eğitim görmek amacıyla gitmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Avusturya Büyükelçiliği'nden edindiğimiz bilgilere göre yaklaşık bu kapsamda beş bin Türk genci Avusturya'daki Üniversitelerde, Viyana'daki üniversiteler başta olmak üzere, eğitim görmektedir. Avusturya'ya eğitim görmek amacıyla giden Türk gençlerinin bir kısmı Avusturya'daki Türklerle bir kısmı ise Türkiye'den evlenerek oraya yerleşmektedirler.

Avusturya'da Türk nüfusunun kalıcı bir hal almasındaki en önemli aşama aile birleşmeleridir. Çalışmamız kapsamında evli olan katılımcılardan aile birleşimi yolu ile Avusturya'ya gittiklerini ifade edenlerin oranı %18,5'tir. Aile birleşimi ile gidenlerin %59,2'si kadınlardan oluşurken %40,8'i erkeklerden oluşmaktadır. Burada cinsiyet oranlarının farklı olmasındaki temel neden işçi olarak gidenlerin büyük bir bölümünün (%92,9) erkeklerden oluşmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla aile birleşimi ile gidenler daha çok anne ve çocuklardan oluşmaktadır.

Türkiye'den Avrupa ülkelerine gidişte kullanılan yollardan biride turizmdir. Avusturya'ya Turist olarak gidip daha sonra oraya yerleştiklerini ifade edenlerin oranı %7,6'dır. Turist olarak ülkeye giriş yapıp kalanların %90,3'ü erkeklerden %9,7'si ise kadınlardan oluşmaktadır. Turist olarak gidip evlenerek veya çalışma ya da eğitim amacıyla gittikleri yerlere yerle-

şenlerin orada kalmalarında akrabalık bağları ve kültürel bağlar çok büyük önem taşımaktadır. Ulusötesi evlilikler söz konusu olduğunda akrabalık bağı, akraba grubu tarafından sosyal baskı aracı olarak kullanılabilir. Örneğin göç gönderen ülkelerin çoğunda, itibar toplumsal düzenin temel bir unsurdur ve aynı zamanda akrabalara yönelik yükümlülüğe işaret etmektedir. Eğer göç etmiş olan göçmenlerin ülkelerindeki akrabaları, onların evlilik tekliflerinin reddedildiği bilgisini çevrelerine yayarsa, göçmenlerin onuru, itibarı ve sosyal durumları zarar görebilir (Beck-Gernsheim 2007: 279-280). Örneğin Belçika'da 2000 yılında yapılan bir çalışmaya göre orada yaşayan Türklerin kendi ülkeleri ile yoğun bağları evlilikler üzerinden yoğun bir şekilde devam etmektedir. Belçika'nın 1991 nüfus sayımının verilerine göre gelinlerin %75'i damatların ise %70'i Türkiye'den götürülmektedir (Lesthaeghe 2000: 20).

Tablo 7. *Araştırma Grubunun Türk olmayanlarla (Yabancılarla) Evlilik Konusuna Bakışları*

Yabancılarla evliliğe bakış	Sayı	Yüzde
Benim için sorun değil	209	51,0
Türk olmayanlarla evliliğe karşıyım	201	49,0
Toplam	410	100,0

Avusturya'da yaşayan Türklerin yabancılarla evliliğe bakışlarının yer aldığı Tablo 7'deki verilere göre katılımcıların %51'i Türk olmayanlarla evliliğin kendisi için sorun oluşturmadığını ifade ederken %49'u yabancılarla evliliğe karşı olduğunu belirtmiştir. Evlilik özellikle azınlık durumunda olan gruplar veya etnik topluluklar için hâkim toplumda taşıdığı anlamdan çok daha farklı anlam ve değer taşımaktadır. Çünkü evlilikler o azınlık topluluğunun veya etnik grubun hâkim toplum içerisinde varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği, evliliğe dayalı karışım sürecinin o toplumun geleceğini nasıl şekillendireceği açısından önem taşımaktadır. Bu açıdan konu ele alındığında yabancılarla evliliğe karşı olmadığını ifade edenlerin oranının %51 olmasına karşın, araştırmamızda anket uyguladığımız katılımcılar içerisinde yabancı ile evli olanların oranı sadece % 0,4'tür (1 kişi). Bu durumun nedenini çalışmanın mülakat ve odak grup görüşmelerinden elde ettiğimiz veriler doğrultusunda açıklayabiliriz. Avusturya'da yaşayan Türkler açısından köken ve akrabalık dışında diğer önemli bir konu inançtır. Tablo 7'deki veriler bu açıdan değerlendirildiğinde yabancılarla evliliği sorun olarak görmeyenlerin hemen hepsinin evlenecekleri kişinin Müslüman olması gerektiği şartını ileri sürdükleri çalışmamızda tespit edilmiştir. Göçmenler arasında evliliklerde inancın rolünün ne kadar önemli olduğu-

nu Hollanda'da yapılan bir çalışmanın sonuçları ortaya koymaktadır. Hollanda'da, Adalet Bakanlığı ve İstatistik Bürosu tarafından Hollanda kökenli olmayanların bütünleşmelerini izlemek amacıyla "Uyum Monitor"u adını verdikleri bir veritabanı geliştirilmiştir. Hollanda'da yaşayan göçmen dört ana grubun (Türkler, Faslılar, Surinamlılar, Hollanda Antilleri) 1999-2001 yılları arasında, eş seçiminin nereden ve hangi milliyetten olduğuna dair çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre özellikle Türkler ve Faslıların nadiren Hollandalılarla evlendiği görülmüştür. Türkler ve Faslıların yaklaşık üçte ikisinin evliliklerinin kendi ülkelerinden göç yoluyla olduğu tespit edilmiştir. Surinamlılar arasında bu oran en fazla beşte bir düzeyindedir. Hollanda Antillerinden gelen göçmenler arasında ise bu tür evlilikler son derece nadir ve hatta yok denecek kadar azdır (Bijl vd. 2005: 4). Bu sonuçlar evliliklerde dinin rolünü göstermektedir. Burada sunulan analizlerde evlilik açısından Hıristiyan ve Hıristiyan olmayan göçmenler arasında farklılıkların olduğu ifade edilmiştir. Türkiye ve Fas'da hâkim din İslam'dır. Surinam'da halkın çoğu Hıristiyan'dır. İkinci sırada Hindular, üçüncü sırada Müslümanlar gelmektedirler. Hollanda Antilleri'nde ise halkın çoğunluğu Hıristiyan'dır. Bu sonuçlara göre evlilik kalıpları doğrudan dini aidiyetleri yansıtmaktadır (Bijl vd. 2005: 4). 2007-2008 yıllarında Belçika'da gerçekleştirdiğimiz araştırmaların sonucuna göre ise araştırma grubunun %5,6'sı (14 kişi) eşinin yabancı olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak bu kişilerin büyük çoğunluğu eşlerinin Fas veya Cezayir asıllı ve Müslüman olduklarını ifade etmişlerdir (Geleceği vd. 2009: 106). Avusturya'daki Türk toplumu arasında yabancılarla evliliğin yok denecek kadar az olmasının en önemli nedeni Avusturya'daki hâkim Müslüman grubun Türkler olmasıdır. Türklerin dışında az sayıda Müslüman Boşnak yaşamaktadır. Bu durum dinin evliliklerdeki rolünü göstermesi açısından önemlidir.

Göç edenlerin geride kalan akraba ve arkadaşlar ile ilişkileri bağların sürdürülmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan Tablo 8 ve Tablo 9'daki veriler önem taşımaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların %97,8 gibi önemli bir bölümü Türkiye'deki akraba ve arkadaşları ile ilişkilerinin, bağlarının devam ettiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 8. Araştırma Grubunun Türkiye'deki Akraba ve Arkadaşları İle İlişkilerinin Durumu

Türkiye'deki akraba ve arkadaşlarımız ile ilişkiler	Sayı	Yüzde
Türkiye'deki akraba ve arkadaşlarımız ile ilişkilerim devam etmektedir.	401	97,8
Türkiye'deki akraba ve arkadaşlarımız ile ilişkilerim devam etmemektedir.	9	2,2
Toplam	410	100,0

Avusturya'daki Türklerin Türkiye'deki akraba ve arkadaşları ile bağlarının devam ettiğini gösteren en önemli verilerden bir Türkiye'ye gidip gelme durumlarıdır. Tablo 9'daki verilere göre katılımcıların %81,4 gibi yüksek bir oranı her yıl Türkiye'ye gittiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 9. Araştırma Grubunun Türkiye'ye Gitme Dönemi

Türkiye'ye gidilen dönem	Sayı	Yüzde
Yaz tatillerinde	249	60,7
Ramazan veya kurban bayramlarında	1	0,2
Her yıl	84	20,5
Birkaç yılda bir	71	17,3
Hiç gitmedim	5	1,2
Toplam	410	100,0

Türkiye'ye geline zaman baktığımız da ilk sırayı %60,7 ile yaz tatili dönemi almaktadır. Yaz tatili döneminde Türkiye'ye gelenlerin önemli bir bölümü yaz tatilini Türkiye'de geçirmek, akrabaları ziyaret etmek, bekâr olanlara eş bakmak veya bulmak gibi nedenler bağlamında geldiklerini ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamında anket uygulanan katılımcıların %20,5'i her yıl, %17,3'ü birkaç yılda bir Türkiye'ye geldiklerini ifade etmişlerdir. Araştırma grubunun sadece %1,2'si (5 kişi) şimdiye kadar Türkiye'ye hiç gitmediğini ifade etmiştir. Kaldıkları süre açısından değerlendirildiğinde %62'si bir aydan az, %33,2'si bir ile üç ay arasında %2,2'si üç ile altı ay arası, %1,5'i altı aydan fazla süre Türkiye'de zaman geçirdiklerini ifade ederken, %1,2'si (5 kişi) Türkiye'ye hiç gitmediklerini ifade etmişlerdir. Avusturya'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye gitme oranının bu derece yüksek olmasının önemli nedenlerinden biri Avusturya'nın Türkiye'ye olan yakınlığıdır. İşçi göçü kapsamında gidilen diğer Avrupa ülkelerine göre Türkiye'ye en yakın ülke Avusturya'dır. Bu durum özellikle ka-

rayolu ile Türkiye'ye gelmek isteyen Türkler açısından çok büyük bir avantaj sağlamaktadır. Örneğin daha önce araştırma yaptığımız Belçika'da araştırma grubunun %46,7'si yaz tatillerinde, %20'si her yıl, %26,5'i birkaç yılda bir Türkiye'ye gittiğini ifade ederken, %6,3'ü (26 kişi) ise Türkiye'ye hiç gitmediğini ifade etmişlerdir (Gelekeçi vd. 2009: 161). Avusturya'da yaptığımız çalışmada Türkiye'ye yakın olmanın önemli bir avantaj sağladığı ifade edilirken Belçika'da yaptığımız çalışmada mesafenin Türkiye'ye olan uzaklığından yakınılmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak Türkiye, Cumhuriyetin ilanından günümüze gelinen süreçte hem göç alan hem de göç veren bir ülke konumunda olmuştur. Yaşanan göçlerin bir kısmı siyasal ve kültürel nedenlerden kaynaklanırken bir kısmı ise ekonomik nedenlerden dolayı gerçekleşmiştir. Ekonomik nedenli göçler 1960 sonrası süreçte Türkiye'den sanayi alanında gelişmiş, işgücü ihtiyacı duyan Batı Avrupa ülkelerine olmuştur. Ekonomik nedenlerden kaynaklı geçici ve geri dönüşümlü olmak üzere Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İsviçre ve Avusturya gibi ülkelere gönderilen Türk işçilerinin bir bölümü gittikleri ülkelere eş ve çocuklarını aile birleşimi yoluyla yanlarına alarak ve evliliklerin önemli bir bölümünü de Türkiye'den yaparak yerleşmişlerdir. Günümüzde çok sayıda Avrupa ülkesinde ve Avustralya'da ekonomik nedenli göçler ve göçmen ilişki ağlarından kaynaklı azınlık Türk nüfusu oluşmuştur.

Göç teorileri uluslararası göç hareketlerinin genellikle göç veren ve göç alan ülkeler arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım veya kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Örneğin İngiltere'deki Hint, Pakistan ve Bangladeş göçü İngiltere'nin Hint coğrafyasındaki sömürgeci varlığıyla bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Benzer şekilde Surinam'dan Hollanda'ya gerçekleşen göçler, Fransa'daki Cezayir göçü söz konusu ülkelerin sömürgeci varlıklarıyla ilişkilendirilmektedir (Castles vd. 2008: 36). Ancak Almanya, Fransa, Hollanda ve Avusturya gibi Batı Avrupa ülkelerindeki Türk nüfusu söz konusu ülkelerin 1960'lar ve 1970'lerdeki doğrudan emek talebinin bir sonucudur. Göçün sürdürülebilir olmasında ise aile birleşimleri, Türkiye'den evlilikler ve göçmen ilişki ağları önemli işlevler görmüştür.

Göçmenlerin, aile bağları ve aile ağları kendi ülkelerinde ve yaşadıkları ülkede çok önemlidir. Bir eş seçimi söz konusu olduğunda ise bu durum özellikle geçerlidir. Türkiye'den biriyle evlilik ailelerin Türkiye ile temasta olma arzuları ve itibar gibi kültürel değerlerin korunması duygu ve düşün-

celerine işaret etmektedir. İtibar sadece bir bireysel değer olarak görülmemekte, aynı zamanda sosyal ve toplumsal bir şey olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında itibar ve memleketten evlilik asimilasyon karşı bir direnç olarak da görülmektedir (Kaya vd. 2005: 68). Türkiye'den biriyle evlilik kültürel temasta olmanın yanında göçün devamlılığı için bir araç olarak işlev görmektedir.

Çalışmamız kapsamında alan araştırması yaptığımız Avusturya'da yaşayan Türklerin kendi aralarındaki ilişkileri ve Türkiye ile bağlarının yoğun bir şekilde devam ettiği tespit edilmiştir. Bu durumu hem evliliklerde hem de Türkiye'ye gidip gelme oranlarında görebilmekteyiz. Tablo 7'de görüldüğü üzere yabancılarla evlilik sadece %0,4 (1 kişi) düzeyindedir. Araştırma grubunun %99,6'sının ya Avusturya'daki Türk toplumu içerisinde ya da Türkiye'den evlendikleri görülmektedir. Avusturya'daki Türklerin Türkiye'deki akraba ve arkadaşları ile bağlarının devam ettiğini ifade edenlerin oranı %97,8 (Tablo 8), Türkiye'ye her yıl gidip geldiklerini belirtenlerin oranı ise %81,4'tür (Tablo 9). Göç edilen ülke ile bağların devam etmesinin temel göstergelerinden biri geride bırakılan ülkeye, anavatana gidip gelme, ilişkileri daimi kılmadır. Bu sonuçlar Avusturya'da yaşayan Türklerin Türkiye ile bağlarının yoğun bir şekilde devam ettiğini göstermektedir. Ancak Avusturya gerek siyasal ve kültürel nedenlerden gerekse ekonomik nedenlerden dolayı çok göç almış bir ülke olmasına rağmen kendisini geleneksel bir göç ülkesi olarak kabul etmemektedir. Bu durum son göç politikaları ile açıkça yansıtılmaktadır. 1990'ların başlarında ülkedeki göçmenlere yönelik yaygın hoşnutsuzluk işgücü göçüne ve aile birleşimi programlarına kısaltmaların getirilmesine yol açmıştır (Wets 2008). Yakın zamanda ise Türkiye'den evlilikleri zorlaştıran, eşlerin Avusturya'ya götürülmesini çok zor duruma sokan yasanın uygulanmaya konulması ile birlikte Türkiye'den evlilik yoluyla göçün sürdürülmesi zorlaşmıştır. Yeni uygulama ile kişiler Türkiye'den evlenmiş olsalar bile eşleri 21 yaşının altında iseler Avusturya'ya kabul edilmemektedir. Ayrıca dil ve uyuma yönelik yapılan sınavdan belirli bir düzeyde başarı istenmektedir. Bu yeni uygulamanın önümüzdeki süreçte evlilik yolu ile Türkiye'den Avusturya'ya yaşanacak göçlerde bir düşüşün yaşanmasına neden olacağı tahmin edilmektedir.

Kaynaklar

- Abadan-Unat, Nermin (2006). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulusötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Akgündüz, Ahmet (2007). *Labour Migration from Turkey to Western Europe, 1960-1974 A Multidisciplinary Analysis*. Amsterdam: Amsterdam University Pres.
- Beck-Gernsheim, Elisabeth (2007). Transnational lives, Transnational Marriages: a Review of the Evidence from Migrant Communities in Europe. *Global Networks* 7: 271-288. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1471-0374.2007.00169.x/pdf> [Erişim: 11.02.2013].
- Bijl, R. V., A. Zorlu, A. S. van Rijn, R. P. W. Jennissen and M. Blom (2005). "The Integration Monitor 2005. The Social Integration of Migrants Monitored Over Time: Trend and Cohort Analyses". Cahier 2005-16a. file:///C:/Users/acer/Downloads/ca2005-16a-full-text_tcm44-58653.pdf [Erişim: 04.01.2013].
- Borjas, George J. (1989). "Economic Theory and International Migration". *International Migration Review*, Vol. 23, No. 3: 457-485.
- Castles, Stephen ve Mark J. Miller (2008). *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Geleçki, Cahit ve Ali Köse (2009). *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika'daki Türkler*. Ankara: Phoenix Yay.
- Geleçki, Cahit (2011). "Avrupa'da Yaşayan Türklere Yönelik Çifte Vatandaşlık Uygulamaları: Belçika Örneği". *bilig* 59: 123-146.
- Georgi, Fabian (2004). "Nation-State Building and Cultural Diversity in Austria". *Nation-State Building Process and Cultural Diversity*, Ed. Jochen Blaschke http://www.safhr.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=133&Itemid=574 [Erişim: 05.12.2012].
- Gitmez, Ali (1983). *Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler: Beklentiler... Gerçekleşenler...* İstanbul: Alan Yay.
- Kaya, Ayhan ve F. Kentel (2005). *Euro-Turks a Bridge or a Breach between Turkey and the European Union?*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Lee, Everett S. (1966). "A Theory of Migration". *Demography*. Vol. 3, No 1: 47-57.
- Lesthaeghe, Ron (2000). "Transnational Islamic Communities in a Multilingual Secular Society". *Communities and Generations Turkish and Moroccan Populations in Belgium*. Ed. Ron Lesthaeghe. Belgium: VUB press.1-57.

- Massey, Douglas S. vd. (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal". *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3: 431-466.
- Özbay, Ferhunde ve Banu Yücel (2001). "Türkiye'de Göç Hareketleri, Devlet Politikaları ve Demografik Yapı". *Nüfus ve Kalkınma: Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi*. Haz. Ferhunde Özbay vd. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yay. 1-68.
- Özdemir, Çağatay (2005). "Avrupa'daki Türkiye: Avrupa'da Türk Nüfusu ve Geleceği". *Avrupa Birliği: Çağdaş Uygarlığın Yolu mu, Ulusal Egemenliğin Sonu mu?* Der. Mustafa Yılmaz, Yonca Anzerlioğlu, Yasemin Doğaner. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yay. 147-161.
- Piore, Michael J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Portes, Alejandro and John Walton (1981). *Labor, Class, and the International System*. New York: Academic Press.
- Ravenstein, E.G. (1885). "The Laws of Migration". *Journal of the Royal Statistical Society*, Vol. 48: 167-235. http://mrtavani.com/Mr._Tavanis_World_Cultures_%26_AP_Human_Geography_Site/AP_Human_Geography_Archive_Mr._Tavanis_World_Cultures_Site__Cheltenham_High_School_1_files/RavensteinLong.pdf [Erişim: 05.01.2013].
- Sassen, Saskia (1988). *The Mobility of Labor and Capital: A Study in International Investment and Labor Flow*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stark, Oded (1984). "Migration Decision Making: A Review Article". *Journal of Development Economics* 14: 251-259.
- Şahin, Birsen (2010). "Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme". *bilig* 55: 103-134.
- Şen, Faruk ve S. Koray (1993). *Türkiye'den Avrupa Topluluğu'na Göç Hareketleri*. Ankara: Elit Yay.
- Todaro, Michael P. (1969). "A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less- Developed Countries". *The American Economic Review* 59: 138-48.
- Toksöz, Gülay (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Yalçıntaş, Nevzat (1972). *Türkiye'nin Sosyal Bünyesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- _____, (1980). "Sosyal Meseleler". *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978*. Haz. Memduh Yaşa. İstanbul: Apa Ofset Basımevi.

Wallerstein, Immanuel (1974). *The Modern World System, Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.

Wets, Johan (2008). "The Turkish Community in Austria and Belgium: The Challenge of Integration". *Turkish Immigrants in the European Union Determinants of Immigration and Integration*. Eds. Refik Erzan and Kemal Kirişci. London and New York: Routledge. 81-96. www.statistik.at/web_en/ [Erişim: 20.02.2013].

The Relationship of the Turks Living in Austria to Turkey and Marriage Migration

Cahit Gelekçi*

Abstract

A considerable number of the labourers sent abroad from Turkey between 1961-1974 because of the labour demand of industrially-developed European countries caused the emergence of a permanent Turkish population in these countries. Nowadays, along with labour migration and other reasons maintaining the continuity of migration, about 5 million Turks live in Western Europe, and of these, 3 million live in Germany. Austria is one of those countries where a Turkish population depending on labour migration in Europe exists. This study handles the historical condition of Turkey in the process of international migration and the formation process of the Turkish population in Austria. The study then explores the bonds of the Turkish people living in Austria with Turkey, the reasons for the continuity of migration to Austria and marriage migration based on the data obtained in a field study held in Austria in 2012.

Keywords

Migration, labour migration, Turks in Austria, family reunification, marriage migration, ethnic minority

* Assoc. Prof. Dr., Hacettepe University, Department of Sociology – Ankara / Turkey
gelekci@hacettepe.edu.tr

Аннотация

1961-1974 .,

2012

Ключевые слова